

ПОЗИЦІОНУВАННЯ МІСТА ХАРКОВА ТА ОКРЕМИХ ВЕЛИКИХ МІСТ УКРАЇНИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ, НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНОМУ РІВНЯХ

© 2016 ЯРОШЕНКО І. В., СЕМИГУЛІНА І. Б.

УДК 332.145

Ярошенко І. В., Семигуліна І. Б.

Позиціонування міста Харкова та окремих великих міст України на регіональному, національному та міжнародному рівнях

Ефективна система публічного управління, комплексне, раціональне і результативне використання всіх наявних територіальних ресурсів неможливе без системної різносторонньої оцінки існуючого соціально-економічного потенціалу територій, на основі якої визначаються пріоритетні напрями соціального економічного розвитку країни, регіону, окремої території, міста. В основному драйвером розвитку певної території (регіону) є адміністративні міста (обласні центри, міста обласного та районного значення), які завдяки економіко-географічному, природно-ресурсному, соціальному й екологічному потенціалам виконують функцію точок (центрів) регіонального розвитку і безпосередньо впливають на загальний потенціал, позиціонування і конкурентні переваги території в цілому серед регіональних суб'єктів господарської діяльності України. Особливого значення в цьому контексті для соціально-економічного розвитку регіонів набувають адміністративні центри областей. У наведених матеріалах розглянуто значення міста Харкова в економічному та соціальному житті регіону. Досліджено позиціонування міста Харкова й окремих великих міст України на регіональному, національному та міжнародному рівнях.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, міста, потенціал, розвиток територій, рейтинг, позиціонування, регіон.

Рис.: 11. **Табл.:** 4. **Бібл.:** 21.

Ярошенко Ігор Васильович – кандидат економічних наук, завідувач відділу проблем розвитку регіональної економіки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

Семигуліна Ірина Борисівна – молодший науковий співробітник відділу проблем розвитку регіональної економіки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

УДК 332.145

UDC 332.145

Ярошенко И. В., Семигулина И. Б. Позиционирование города Харькова и отдельных крупных городов Украины на региональном, национальном и международном уровнях

Yaroshenko I. V., Semigulina I. B. The Positioning of the City of Kharkiv and Individual Large Cities of Ukraine at the Regional, National and International Levels

Эффективная система публичного управления, комплексное, рациональное и результативное использование всех существующих территориальных ресурсов невозможны без системной разносторонней оценки существующего социально-экономического потенциала территорий, на основе которой определяются приоритетные направления социально-экономического развития страны, региона, отдельной территории, города. В основном драйвером развития определенной территории (региона) являются административные города (областные центры, города областного и районного значения), которые благодаря экономико-географическому, природно-ресурсному, социальному и экологическому потенциалам выполняют функцию точек (центров) регионального развития и непосредственно влияют на общий потенциал, позиционирование и конкурентные преимущества территории в целом среди региональных субъектов хозяйственной деятельности Украины. Особое значение в этом контексте для социально-экономического развития регионов приобретают административные центры областей. В представленных материалах рассмотрено значение города Харькова в экономической и социальной жизни региона. Исследовано позиционирование города Харькова и отдельных крупных городов Украины на региональном, национальном и международном уровнях.

Ключевые слова: социально-экономическое развитие, города, потенциал, развитие территорий, рейтинг, позиционирование, регион.

Рис.: 11. **Табл.:** 4. **Библ.:** 21.

Ярошенко Игорь Васильевич – кандидат экономических наук, заведующий отделом проблем развития региональной экономики, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 эт., Харьков, 61022, Украина)

The efficient system of public administration, comprehensive, rational and effective use of all existing territorial resources are impossible without a system versatile assessment of the existing socio-economic potential of the territories, on the basis of which the priority directions of socio-economic development of the country, region, individual territory, city are determined. The main driver of development of a certain territory (region) is administrative cities (regional centers, cities of regional and district significance), which due to economic and geographical, natural resource, social and environmental potentials act as points (centers) of regional development, and directly affect the general potential, positioning and competitive advantages of the territory as a whole among the regional economic entities of Ukraine. Administrative centers acquire in this context particular importance for socio-economic development of the regions. In the presented materials the importance of the city of Kharkiv in the economic and social life of the region is considered, the positioning of the city of Kharkiv and individual large cities of Ukraine at the regional, national and international levels is studied.

Keywords: socio-economic development, cities, potential, development of territories, rating, positioning, region.

Fig.: 11. **Tabl.:** 4. **Bibl.:** 21.

Yaroshenko Igor V. – Candidate of Sciences (Economics), Head of, Department of Regional Economic Problems, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (8 floor, 7 entrance, Derzhprom, 5 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

Semigulina Irina B. – Junior Researcher of the Department of Regional Economic Problems, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (8 floor, 7 entrance, Derzhprom, 5 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

Семизулина Ирина Борисовна – молодший научний сотрудник отдела проблем развития региональной экономики, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 эт., Харьков, 61022, Украина)

Вступ. Формування та реалізація ефективної регіональної політики в Україні в умовах проведення реформ у різних сферах соціально-економічної і суспільно-політичної діяльності, зокрема реформи децентралізації влади, є одним із головних факторів успішного сталого розвитку країни та її територій.

Ефективна система публічного управління, комплексне, раціональне та результативне використання всіх наявних територіальних ресурсів, неможливе без системної різносторонньої оцінки існуючого соціально-економічного потенціалу територій, на основі якої визначаються пріоритетні напрями соціального економічного розвитку країни, регіону, окремої території, міста.

В основному драйвером розвитку певної території (регіону) є адміністративні міста (обласні центри, міста обласного та районного значення), які завдяки економіко-географічному, природно-ресурсному, соціальному й екологічному потенціалам виконують функцію точок (центрів) регіонального розвитку та безпосередньо впливають на загальний потенціал, позиціонування і конкурентні переваги території в цілому серед регіональних суб'єктів господарської діяльності України. Особливе значення в цьому контексті для соціально-економічного розвитку регіонів мають адміністративні центри областей.

У наведених матеріалах розглянуто значення міста Харкова в економічному і соціальному житті регіону. Досліджено позиціонування міста Харкова і окремих великих міст України на регіональному, національному та міжнародному рівнях.

Потужний виробничо-господарський потенціал міста з широкою галузевою структурою економіки, розвиненість транспортно-логістичної мережі загальнодержавного і міжнародного значення, високий рівень науково-технічного, освітнього, трудового потенціалів формують значні конкурентні переваги міста Харкова, що і визначає актуальність детального дослідження проблем і можливостей міста для розробки перспективних напрямів розвитку.

Мета статті – оцінити позиціонування міста Харкова й окремих великих міст України на регіональному, національному, міжнародному рівнях.

Завдання статті. Провести аналіз соціально-економічних показників розвитку міста Харкова та його позиціонування на регіональному, національному та міжнародному рівнях, оцінити його значення для розвитку регіональної, національної економік. Визначити проблеми, конкурентні переваги соціально-економічного розвитку міста Харкова для подальшого формування стратегічних засад, перспектив і пріоритетів перспективного розвитку. Провести аналіз соціально-економічних показників розвитку окремих великих міст України та їх позиціонування на регіональному, національному та міжнародному рівнях.

Основні результати. Харків – сучасний промисловий, науковий, торговельний, туристичний і культурний центр східної України та транспортно-логістичний вузол Північно-Східної Європи. Природно-географічне положення забезпечує місту і всьому регіону значні можливості для розвитку міжнародного співробітництва та зовнішньоекономічної діяльності.

Харків має вагомe значення для економіки регіону, концентрації його економічних, фінансових, наукових, інвестиційних, інноваційних і трудових ресурсів. Питома вага міста Харкова в основних соціально-економічних показниках розвитку області займає від 50 і більше відсотків (рис. 1).

В сучасному Харкові (рис. 1) проживає 53,2 % і працює 67,6 % населення області; навчається – 94,8 % студентів; реалізується 54,7 % промислової і 85,4 % інноваційної продукції; здійснюється 70,4 % оптових і 82,4 % роздрібних торгових операцій; експортується 77,3 % і імпортується 59,8 % товарів; проводиться більше половини автотранспортних перевезень: відповідно пасажирооборот – 50,2 % і вантажооборот – 55,3 %; надається 90,3 % послуг. В той час як за площею території (350 кв. км) місто займає лише 1,1 % області.

Природно-географічне становище, розвинена економіка та ринкова інфраструктура, науково-освітній і трудовий потенціали дозволяють претендувати Харкову на лідируючі позиції серед найбільших обласних міст України (табл. 1).

Місто Харків з населенням більше 1,4 млн осіб (на 01.01.2016 р.) є другим після Києва (2,9 млн жителів) за чисельністю жителів і одним із трьох міст-мільонерів в Україні (рис. 2).

В місті одна із найбільших у країні кількість вишів (56 вишів, це 2 місце після м. Києва – 107 вишів); кількість підприємств, що виконують науково-дослідні розробки (151 підприємство, 2 місце після м. Києва – 314 підприємств), і чисельність учених (11,9 тис. осіб, 2 місце після м. Києва – 32,5 тис. осіб); місто займає передові позиції за обсягом вантажообороту (1,4 млрд ткм, 2 місце після м. Києва – 3,1 млрд ткм).

У 2015 році Харків перебуває серед лідерів за обсягом капітальних і іноземних інвестицій (6,6 млрд грн і 1,3 млрд дол. США відповідно); за показниками роздрібної торгівлі (26,4 млрд грн) і реалізованих послуг (15,6 млрд грн). Місто є третім (без урахування показників м. Києва) за обсягом реалізованої промислової продукції (52,9 млрд грн) і обсягом прийнятого в експлуатацію житла (245,5 тис. кв. м).

В той же час у 2015 р. за соціально-економічними показниками в розрахунку на 1 жителя міста (обсяги реалізації промислової продукції, послуг, роздрібний товарооборот, капітальні й іноземні інвестиції) і рівнем середньої заробітної плати Харків поступається практично всім найбільшим обласним містам України (табл. 1).

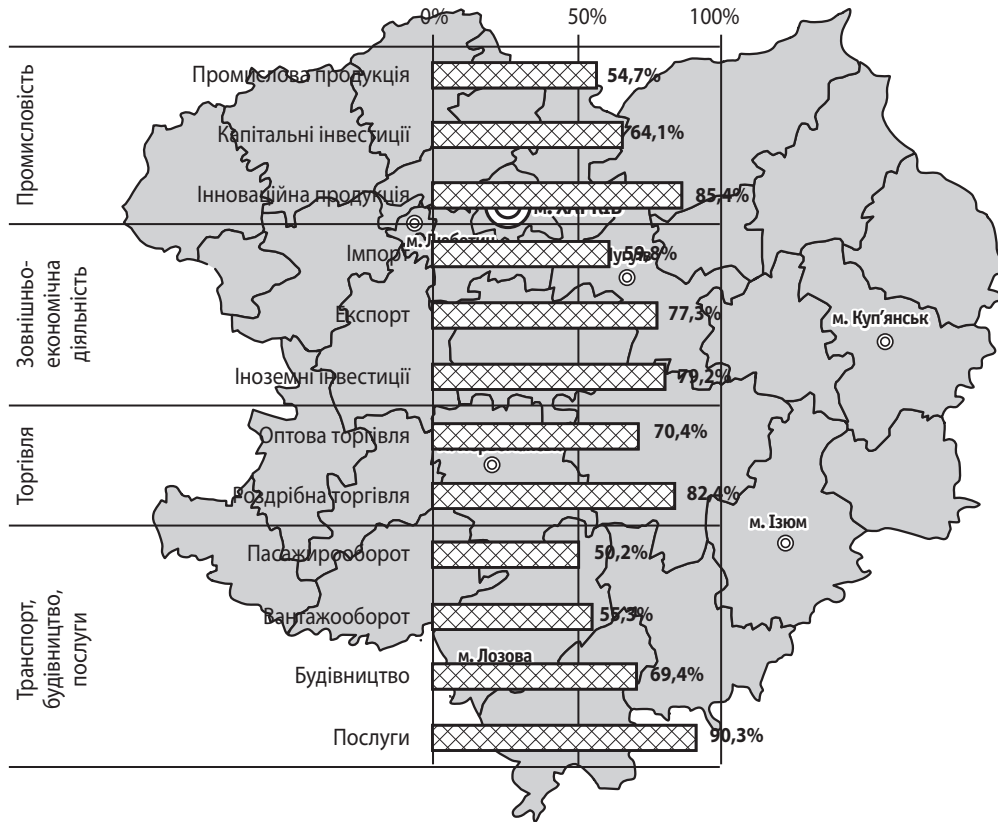

Рис. 1. Питома вага міста Харкова в Харківській області у 2014 р.

Джерело: сформовано авторами на основі [1; 2; 8–10]

Таблиця 1

Місце Харкова серед найбільших обласних центрів України у 2014–2015 рр.

Показники	Обласні міста України						Ранг Харкова
	Київ	Одеса	Дніпро	Львів	Запоріжжя	Харків	
1	2	3	4	5	6	7	8
Територія, кв. км	839,0	162,4	405,0	180,0	331,0	350,0	3
Кількість наявного населення, тис. осіб	2906,6	1010,8	986,3	758,4	756,9	1449,7	2
Кількість вищих навчальних закладів (I–IV рівнів акредитації, 2014 р.), од.	107	39	52	43	17	56	2
Кількість підприємств, які виконують наукові дослідження і розробки (2014 р.), од.	314	51	57	72	23	151	2
Чисельність учених (2014 р.), осіб	32527	2129	8183	3239	3792	11853	2
Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн	124415,1	16947,7	82370,1	24257,8	95222,7	52942,9	4
Обсяг реалізованої промислової продукції на 1 особу, грн	42804,3	16766,6	83514,2	31985,5	125806,2	36462,1	4
Капітальні інвестиції, млн грн	80216,8	5055,3	7008,5	5850,8	4810,2	6564,0	3
Капітальні інвестиції на одну особу, грн	28275,2	5075,5	7124,6	7714,7	6327,6	4582,5	4
Прийнято в експлуатацію житла, тис. кв. м	1365,8	371,6	161,5	571,8	58,9	245,5	4
Вантажооборот автомобільного транспорту (2014 р.), млн ткм	3101,3	537,0	896,9	1066,7	433,7	1358,7	2

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8
Пасажирооборот автомобільного транспорту (2014 р.), млн. пас. км	3898,3	2492,1	1436,9	2080,3	537,9	835,5	5
Прямі іноземні інвестиції в економіку міста, млн дол. США	22600,4	565,6	1669,8	754,2	880,8	1326,0	3
Прямі іноземні інвестиції в економіку міста на 1 особу, дол. США	7775,6	559,5	1693,0	994,5	1163,6	914,7	5
Роздрібний товарооборот (2014 р.), млн грн	125931,9	33736,9	21655,2	14142,3	12653,1	26420,6	3
Роздрібний товарооборот на 1 особу (2014 р.), грн	2459,8	33189,3	21825,4	18630,3	16605,1	18196,0	4
Обсяг реалізованих послуг (2014 р.), млн грн	125828,5	17990,8	15172,1	10642,0	4328,7	15616,6	3
Обсяг реалізованих послуг на 1 особу (2014 р.), грн	43569,4	17698,8	15291,4	14019,2	5680,7	10748,7	5
Середньомісячна заробітна плата, грн	6732	4089	4266	3958	4470	3840	6

Джерело: сформовано авторами на основі [2–7; 10]

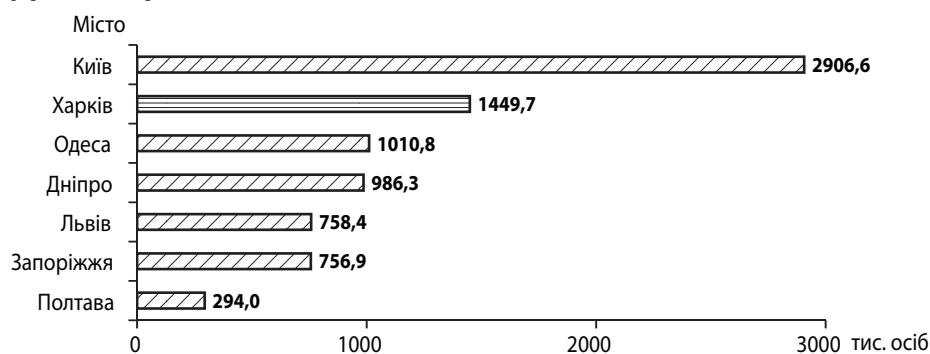

Рис. 2. Позиція міста Харкова серед великих обласних міст України за показником чисельності населення на 01.01.2016 р.

Джерело: сформовано авторами на основі [2–7; 10]

Таблиця 2

Позиція м. Харкова за показниками житлово-комунального господарства серед великих обласних міст України за 2013 рік

Показники	Одеса	Дніпро	Запоріжжя	Львів	Вінниця	Харків	Ранг Харкова
1	2	3	4	5	6	7	8
Протяжність мережі централізованого водопостачання, км	1660,8	2008,4	2538,7	2268,3	584,6	2657,9	1
на 1 кв. км	7,0	4,9	9,1	13,3	8,5	7,6	4
на 1 тис. жителів	1,6	2,0	3,3	3,0	1,6	1,8	4
Рівень зношеності мережі, %	26,1	68,1	61,9	62,3	21,0	52,7	3
Витік і невраховані витрати води, %	32,3	36,1	34,5	57,2	31,4	39,0	5
Протяжність мережі централізованого водовідведення, км	683,5	1268,3	952,4	644,5	502,4	1638,1	1
на 1 кв. км	2,9	3,1	3,4	3,8	7,3	4,7	2
на 1 тис. жителів	0,7	1,3	1,2	0,8	1,4	1,1	4
Рівень зношеності мережі, %	н/д	21,9	59,0	28,9	12,4	79,1	5
Охоплення населення послугою, %	н/д	61,7	67,4	80,6	86,1	83,5	2

1	2	3	4	5	6	7	8
Протяжність мереж централізованого теплопостачання, км	796,7	1548,3	1430,3	428,9	30,3	3202,9	1
на 1 кв. км	3,4	3,8	5,1	2,5	0,4	9,2	1
на 1 тис. жителів	0,8	1,6	1,9	0,6	0,1	2,2	1
Кількість контейнерів для збору твердих побутових відходів в місті, од.	н/д	4811	н/д	3151	1700	7927	1
Обсяг зібраних ТПВ від населення, млн куб. м	н/д	1184,2	н/д	0,2	0,6	1764,2	1
Протяжність комунальних доріг, км	891,4	1808,8	1000,7	588,9	363,6	1680,7	2
на 1 кв. км	3,8	4,4	3,6	3,4	5,3	4,8	2
на 1 тис. жителів	0,9	1,8	1,3	0,8	1,0	1,2	3
Кількість автомобільних маршрутів, од.	88	136	96	52	43	147	1

Джерело: сформовано авторами на основі [11]

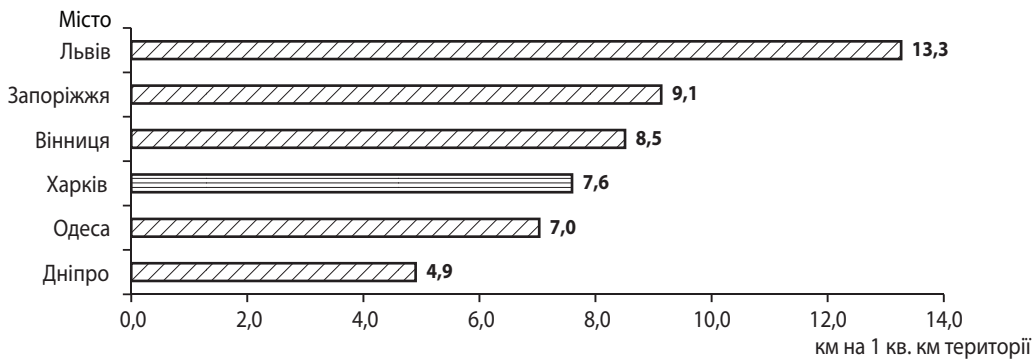

Рис. 3. Позиція міста Харкова серед великих обласних міст України за показником протяжності мереж водопостачання в розрахунку на 1 кв. м території міста в 2013 р.

Джерело: сформовано авторами на основі [11]

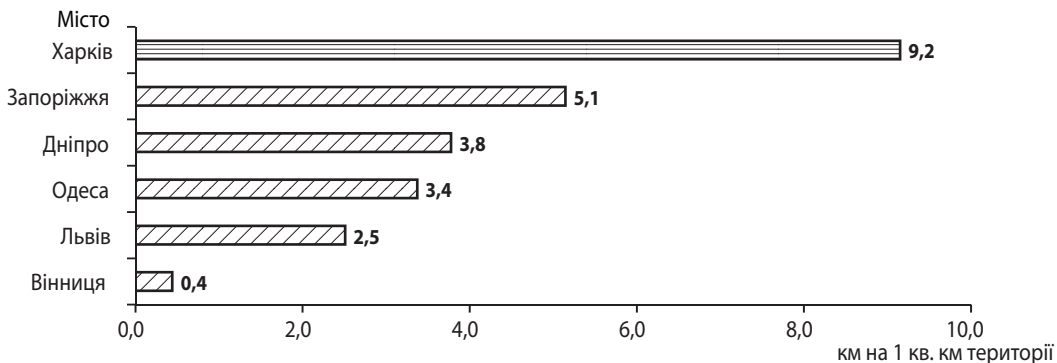

Рис. 4. Позиція міста Харкова серед великих обласних міст України за показником протяжності теплової мережі в розрахунку на 1 кв. м території міста в 2013 р.

Джерело: сформовано авторами на основі [11]

Аналіз даних муніципальної статистики Асоціації міст України за результатами 2013 р. дозволяє визначити позиціонування міста Харкова за показниками житлово-комунального господарства серед великих обласних міст України (табл. 2).

Житлово-комунальне господарство міста Харкова, враховуючи площу території (сьоме за площею те-

риторії серед міст України), характеризується значною протяжністю мереж водо- і теплопостачання (рис. 3, 4), великою транспортною мережею та інфраструктурою для збору твердих побутових відходів (ТПВ) серед найбільших обласних міст України (Дніпро, Одеса, Запоріжжя, Львів). Розміри житлово-комунального господарства міста, як в цілому, так і в розрахунку на 1 кв. км території

Таблиця 3

Позиція міста Харкова в рейтингах серед міст України

Рейтингові організації	Показники
СГ Рейтинг, International Republican Institute [12]	Муниципальне дослідження рівня якості життя в 2016 р.: <ul style="list-style-type: none"> 2 місце (із 22 міст України) – за індексом оцінки якості обслуговування та послуг у місті; 1 місце – за позитивною оцінкою роботи місцевої влади; 2 місце – за бажанням жити в рідному місті; 8 місце – за критерієм корупції як суттєвої проблеми життєдіяльності міста
Рейтингове агентство «Євро-Рейтинг» [13]	Рейтинг інвестиційної ефективності за 1 кв. 2016 р.: <ul style="list-style-type: none"> 10 місце (із 22 міст України) – за рівнем інвестиційної активності; 10 місце – за рівнем соціально-економічного ефекту від інвестицій
AVentures Group, mittenpay.com, EWDN, East-West Digital News [17]	Дослідження ІТ-галузі в Україні, 2016 р. (Ukraine: Rise of a Technology Nation): <ul style="list-style-type: none"> 2 місце в п'ятірці самих технологічних міст України

Джерело: сформовано авторами на основі [12; 13; 17]

і на 1 тис. жителів, та високий рівень зношеності мереж водопостачання і водовідведення потребують значних фінансових ресурсів на утримання, ремонт і модернізацію інфраструктури.

Крім офіційних звітів органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, міністерств тощо, в Україні незалежними рейтинговими агенціями, громадськими організаціями, іншими установами постійно проводяться рейтингові дослідження на основі опитувань громадської

думки щодо всебічної оцінки сфер життєдіяльності суспільства, територій, населених пунктів, обласних центрів та інше, що дозволяє більш об'єктивно визначати позиціонування міст країни, зокрема Харкова (табл. 3).

Так, наприклад, дані щорічного всеукраїнського муніципального опитування рівня якості життя в Україні, що проводиться Соціологічною групою «Рейтинг» від імені Міжнародного республіканського інституту (International Republican Institute), дають можливість сформувати су-

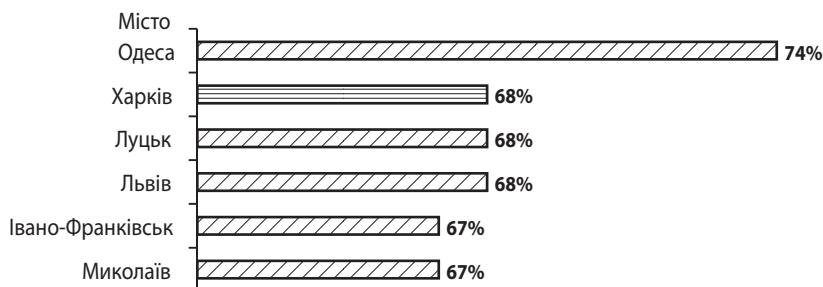

Рис. 5. Частка населення (опитаного), що бажають жити в рідному місті; рейтинг якості життя 2016 р.

Джерело: сформовано авторами на основі [12]

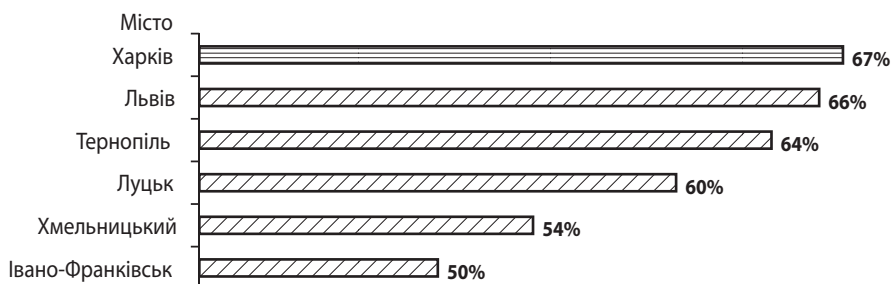

Рис. 6. Частка населення (опитаного), що схвалюють роботу органів місцевого самоврядування; рейтинг якості життя 2016 р.

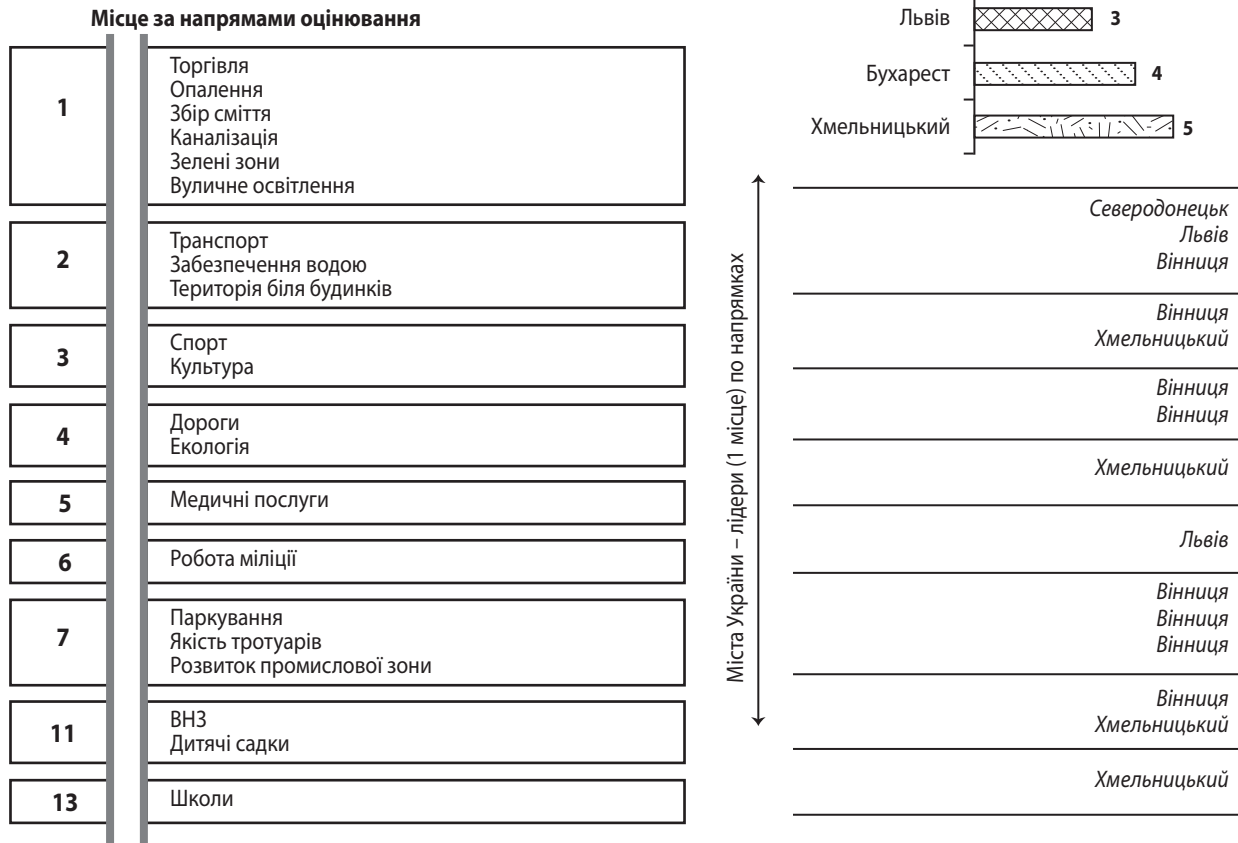
Джерело: сформовано авторами на основі [12]

спільний погляд на рівень місцевого самоврядування у країні, оцінити бачення щодо ставлення жителів до місцевої влади та муніципальних послуг. Дослідження охоплює такі громадські сфери життєдіяльності міст, як питання стур-

бованості рівнем корупції, ставлення і настрої жителів до різних питань суспільства, відношення до діяльності посадових осіб та інститутів, оцінка якості обслуговування та надання послуг.

Позиція Харкова в рейтингу міст Європи за індексом якості життя в 2016 р.

(СГ Рейтинг, International Republican Institute)

Рис. 7. Позиція міста Харкова в рейтингу міст України за рівнем якості життя; рейтинг якості життя 2016 р.

Джерело: сформовано авторами на основі [12]

За результатами дослідження рівня якості життя [12], місто Харків в 2016 р. залишається одним із самих бажаних і комфортних міст України: 68 % громадян бажають жити в рідному місті (рис. 5); 67 % жителів міста схвалюють роботу органів місцевого самоврядування (рис. 6).

Харків займає друге місце (після Вінниці) в рейтингу за якістю обслуговування та надання послуг і перебуває в п'ятірці лідерів по 14 (із 21) критеріям щодо оцінки міської економіки і благоустрою території (рис. 7).

За оцінками респондентів місто має переваги у вирішенні питань щодо надання медичних послуг (5 позиція в рейтингу), стану доріг (4), роботи транспорту (2), забезпечення вуличного освітлення (1), умов розвитку торгівлі (1), роботи систем водопостачання (2), опалення (1), каналізаційної мережі (1) і вивозу сміття (1), розширення зелених зон (1), чистоти придомової території (2) і рівня екологічного середовища (4), розвитку спорту (3) та культури (3).

В той же час за результатами опитувань жителів міста, потребує покращення діяльність поліції (6 позиція в рейтингу серед 24 міст України), рівень якості тротуарів (7) і послуг паркування (7), недостатнім є розвиток промис-

лової зони (7), на середньому рівні залишається якість послуг у вишх (11), школах (13) і дитячих садках (11).

За оцінкою рівня інвестиційної привабливості міст України в 1 кварталі 2016 року, що проведена рейтинговим агентством «Євро-Рейтинг», Харків показав інвестиційну ефективність на рівні вище середнього (10 місце серед 22 міст України) [13]. Місто займає 10 місце за рівнем інвестиційної активності, а саме: за розміром капіталовкладень (15 місце) і іноземних інвестицій (4); обсягом будівельних робіт (13) і 10 місце за показником соціально-економічного ефекту від інвестицій: за розміром заробітної плати (16 місце), станом працевлаштування безробітних (10); обсягом прийнятого в експлуатацію житла (15) і надання послуг (7).

Результати дослідження свідчать про те, що, незважаючи на досить високу позицію Харкова в цілому, є окремі напрямки діяльності, які необхідно посилювати. Це дасть можливість більш результативно використовувати переваги міста, зокрема для залучення інвестиційних коштів, для покращення добробуту територіальної громади.

За матеріалами дослідження представників компаній AVentures Group і East-West Digital News [17] у 2016 році

сучасний розвиток ІТ-галузі в Україні представлений більше 1000 ІТ-компаніями, більше 100 науково-дослідними центрами і більше 2000 стартапів, 4 % експорту ІТ-послуг (у загальній сумі експорту послуг з України).

Сучасний Харків є другим у п'ятірці самих технологічних міст України (33 ІТ-компанії із 210 наведених у дослідженні, які займаються аутсорсингом з кількістю робітників більше 80 осіб).

Україна є першою у рейтингу країн Центральної і Східної Європи по кількості випускників технічних вузів,

щорічно 10 % випускників (близько 15 тис.) отримують ІТ-професію. Східна Україна, найбільша кількість вишів якої наведена в Харкові, за кількістю випускників із технічною освітою є другою серед регіонів України (20 % університетів, 21 % бакалаврів, 24 % магістрів, 25 % докторів наук). У десятку кращих технічних вузів України, за даними дослідження, увійшли Харківський політехнічний університет (2 місце), Харківський авіаційний інститут (7 місце), Харківський національний університет радіоелектроніки (9 місце).

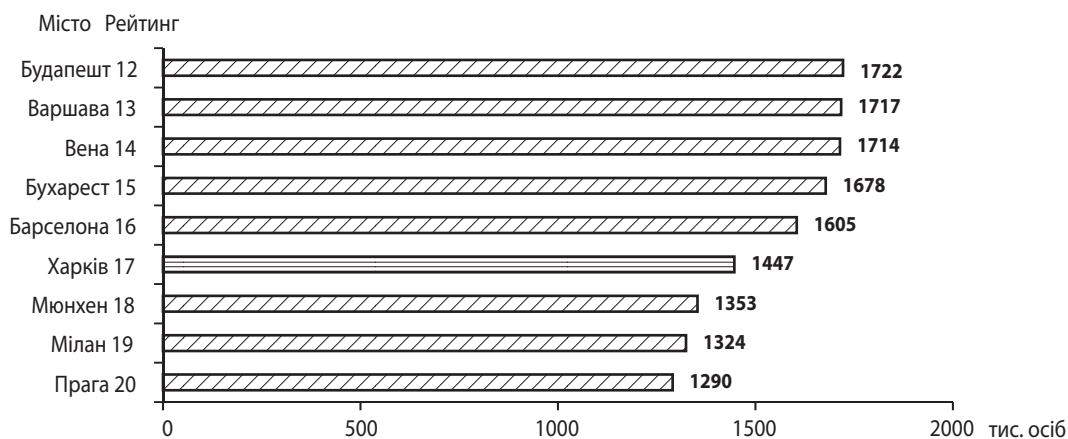

Рис. 8. Позиція міста Харкова серед міст Європи за чисельністю населення

Джерело: сформовано авторами на основі [15]

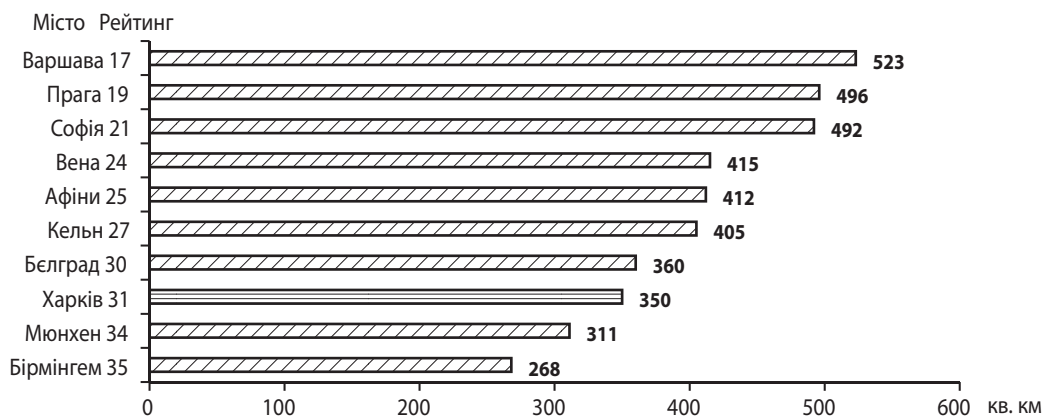

Рис. 9. Позиція міста Харкова серед міст Європи за площею території

Джерело: сформовано авторами на основі [14]

Для подальшого успішного розвитку міста Харкова важливо визначити його позиціонування на міжнародному рівні, особливо має значення оцінка потенціалу, поточних можливостей, майбутніх перспективних напрямів розвитку порівняно зі схожими за економічним і соціальним показниками міст і територій іноземних країн.

У Європейському середовищі відомість міста Харкова визначає, в першу чергу, його належність до міст-мільонерів за чисельністю населення (17 місце із 33 міст-мільонерів) (рис. 8).

За площею території м. Харків займає 31 місце серед 40 європейських міст (з площею більше 100 кв. км) (рис. 9).

В свою чергу, використання інформації міжнародних рейтингів і оцінок соціально-економічного розвитку окремих територій (країн, певних одиниць всередині країн, територій, міст) дає можливість на основі порівняння та впорядкування за значенням рейтингів оцінити різні напрямки, пов'язані із життєдіяльністю людини.

Відповідно до оцінок рівня життя в світі і Європі, що проводиться на основі світової бази даних користувачів контенту Numbeo (за допомогою он-лайн-досліджень без використання офіційних урядових звітів), позиція України залишається одна із самих низьких – 52 місце із 56 світових країн і остання із переліку 29 європейських країн, лідерами рейтингу є Швейцарія, Данія, Нова Зеландія, Німеччина [16].

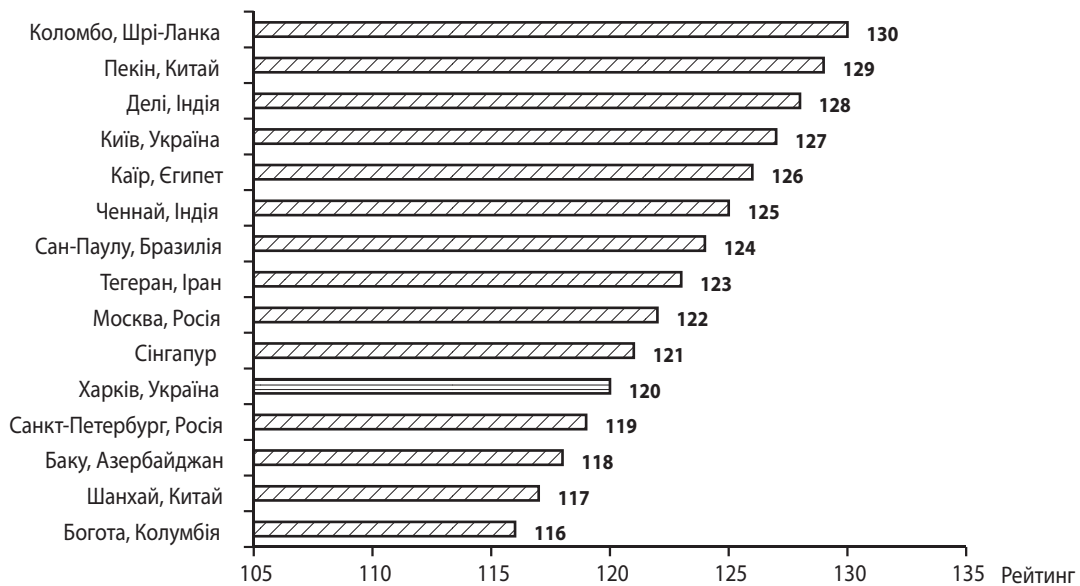

Рис. 10. Позиція міста Харкова в рейтингу міст світу за рівнем якості життя, контент Numbeo за 1 півріччя 2016 р.

Джерело: сформовано авторами на основі [16]

При розрахунку вищезазначеного індексу рівня життя враховуються життєво важливі показники сталого соціально-економічного розвитку для кожної території (країни або міста): індекси купівельної спроможності (вище – краще), забруднення (нижче – краще), співвідношення вартості нерухомості і доходів (нижче – краще), вартості життя (нижче – краще), безпеки (вище – краще), охорони здоров'я (вище – краще), витрати часу на затримку в пробках (нижче – краще), клімату (вище – краще).

За поточним в 1 півріччі 2016 року значенням індексу якості життя, розрахованим для крупних світових міст, позиція Харкова (рис. 10) залишається низькою – 120 місце із 142 наведених у рейтингу міст світу, в тому числі за індексом купівельної спроможності (142 місце – дуже низький рівень), індексом безпеки (110 – помірний), індексом охорони здоров'я (141 – низький), індексом клімату (105 – помірний), індексом вартості життя (7 – дуже низький), ціною нерухомості до доходів (131 – дуже високий), витратами часу в пробках (64 – помірний), індексом забруднення (77 – помірний).

Найближчими сусідами міста Харкова в рейтингу міст світу за рівнем якості життя: Баку (Азербайджан) – 118 місце, Санкт-Петербург (Росія) – 119, Сінгапур – 121, Москва (Росія) – 122, Тегеран (Іран) – 123, Сан-Паулу (Бразилія) – 124.

Серед крупних європейських міст Харків за рівнем життя посідає місце в останній десятці – 48 місце із 50 наведених у рейтингу, найбільш проблемними по показниках оцінки є вкрай низький рівень купівельної спроможності (50 місце), охорони здоров'я (50), безпеки (47), вкрай високий рівень співвідношення вартості нерухомості і доходів (48), найнижчим із представлених європейських міст рівень вартості життя (рис. 11).

За даними наведеного рейтингу рівень якості життя в місті Харкові є нижчим, ніж у таких містах східної Євро-

пи, як: Бухарест (Румунія) – 44 місце, Софія (Болгарія) – 34, Варшава (Польща) – 28, Прага (Чехія) – 16.

Проблемою для всебічної оцінки позицій великих міст України, зокрема і Харкова, на міжнародному рівні є їх відсутність у багатьох світових рейтингах. Опосередковано уявлення про стан розвитку великих міст країни можна скласти на основі наведених у ряді рейтингів позицій міста Києва (табл. 4).

Відповідно до рейтингу якості життя і особистої безпеки міст у світі, за даними Western European Cities Top англійської консалтингової компанії Mercer [20], проводиться щорічна оцінка місцевих умов за найбільш важливими категоріями життєдіяльності, що характеризують політичне та соціальне середовище, економічну та соціально-культурну сфери, медичні й оздоровчі аспекти, освіту, комунальні послуги та транспорт, відпочинок, виробництво продовольчих товарів, житло, екологічне середовище. Місто Київ займає 176 позицію (за рівнем якості життя) і 189 позицію (за рівнем особистої безпеки) із 230 оцінених міст.

У даних European Green City («Зелений» рейтинг міст Європи) за матеріалами компанії Siemens [21] досліджено вплив міст на навколишнє середовище за категоріями: викиди CO₂, енергоспоживання, будівлі, транспорт, вода, використання земельних ресурсів і відходи, якість повітря, екологічна політика міста. Місто Київ – останнє в рейтингу 30 європейських міст, що свідчить про проблемний стан екологічної безпеки в усіх містах України на фоні показників європейських міст.

Рейтинг міст світу за рівнем якості життя в 2014 році (Global Liveability 2014), проведений дослідним центром The Economist Intelligence Unit (аналітичний підрозділ британського журналу Economist) [19], оцінює рівень стабільності, охорони здоров'я, культури та навколишнього середовища, освіти й інфраструктури. Місто Київ займає 70 місце із 140 міст світу.

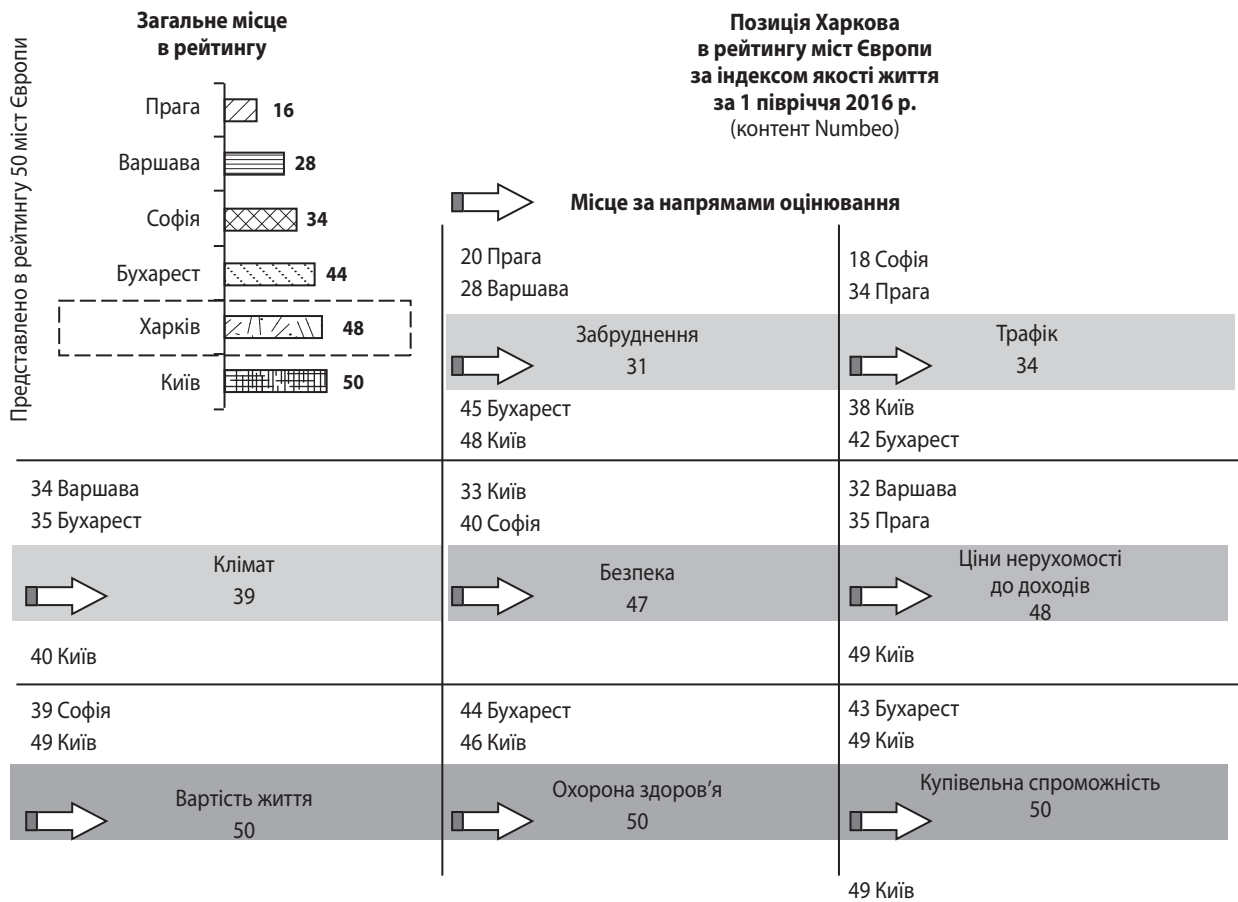

Рис. 11. Позиція міста Харкова в рейтингу міст Європи за рівнем якості життя, контент Numbeo за 1 півріччя 2016 р.

Джерело: сформовано авторами на основі [16]

Таблиця 4

Позиція міста Києва в рейтингах міст Європи і світу

Рейтингові організації	Показники
Британський ДЦ The Economist Intelligence Unit [19]	Рейтинг рівня якості життя (Global Liveability 2014) ▪ Київ – 70 місце із 140 міст світу
Міжнародна КК Reputation Institute [18]	Рейтинг репутації (The 2015 City RepTrak) ▪ Київ – 94 місце із 100 міст світу
Консалтінгова компанія Mercer [20]	Рейтинг якості життя і особистої безпеки (Western European Cities Top): ▪ Київ – 176 місце із 230 в світі за рівнем якості життя; ▪ Київ – 189 місце із 230 в світі за рівнем особистої безпеки
Компанія Siemens [21]	«Зелений» рейтинг міст Європи (European Green City) ▪ Київ – 30 місце серед 30 європейських міст

Джерело: сформовано авторами на основі [18–21]

За рейтингом репутації міст світу 2015 року (The 2015 City RepTrak) міжнародної консалтінгової компанії Reputation Institute [18], оцінюється економічне і ділове середовище, привабливість і ефективність управління. Місто Київ займає 94 місце із 100 міст світу.

Позиція українських міст у більшості світових і європейських рейтингах залишається нижчою порівняно з такими містами східної Європи, як Прага, Варшава, Софія, Бухарест та інші.

Висновки.

1. Сучасний Харків завдяки природно-географічному розташуванню, розвинутій транспортно-логістичній інфраструктурі, наявності промислового, наукового, освітнього, торговельного, туристичного, культурного потенціалів є не лише центром соціально-економічного розвитку східної частини України і займає важливу позицію на території Північно-Східної Європи, а й забезпечує місту

- і всьому регіону значні можливості для розширення міжнародного співробітництва та створення власного позитивного іміджу у європейському і світовому просторі.
2. Харків має вагоме значення для економіки Харківського регіону, де сконцентровано більшість його економічних, фінансових, наукових, інвестиційних, інноваційних і трудових ресурсів. По основних соціально-економічних показниках розвитку території місто Харків займає від 50 і більше відсотків питомої ваги в показниках області.
  3. Розвинена економіка та ринкова інфраструктура, науково-освітній і трудовий потенціали дозволяють претендувати Харкову на лідируючі позиції по основних соціально-економічних показниках серед таких обласних міст України, як Дніпро, Одеса, Запоріжжя, Львів.
  4. Можливість об'єктивної оцінки позиціонування міста Харкова на національному рівні посилюється завдяки використанню наявних даних рейтингових досліджень, що проводяться в Україні: Харків займає 2 місце серед міст України за рівнем якості життя; 10 місце – за рейтингом інвестиційної ефективності; 2 місце в п'ятірці самих технологічних міст України.
  5. Важливий фактором для визначення пріоритетних напрямів подальшого розвитку міста Харкова є оцінка його позиціонування на міжнародному рівні. Якщо серед міст Європи Харків відомий за кількістю населення (17 місце з 35 міст-мільйонерів) і площею території (31 місце з 40 за площею більше 100 кв. км.), то за основними соціально-економічними й іншими показниками світових і європейських рейтингів займає останні місця, наприклад за рівнем життя посідає 48 місце із 50 наведених в рейтингу.
  6. На фоні значного соціального, економічного, екологічного, науково-освітнього, культурного потенціалів міста не вирішеними залишаються проблеми, пов'язані з низьким рівнем життя, застарілою і неефективною структурою економіки, відсутністю достатніх умов для стимулювання малого і середнього бізнесу, відсутністю перспектив для саморозвитку молоді, розривом наукових і виробничих зв'язків, застарілістю і зношеністю комунальної, транспортної, виробничої інфраструктури тощо.
  7. Актуальність і необхідність дослідження переваг і можливостей Харкова на фоні оцінки та позиціонування в різних сферах життєдіяльності суспільства в регіональному, державному і міжнародному масштабах набуває подальшого значення для формування концептуальних засад і стратегічних планів розвитку міста з використанням конкурентних можливостей на основі взаємовигідного розвитку всіх сфер діяльності – економіки, науки, освіти, медицини, культури, туризму, спорту, що в перспективі дасть можливість забезпечити ефективний соціально-економічний розвиток міста, забезпечити створення нових

робочих місць і зростання добробуту та якості життя громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Офіційний сайт Головного управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua>
3. Офіційний сайт Головного управління статистики у м. Києві [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kiev.ukrstat.gov.ua>
4. Офіційний сайт Головного управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.od.ukrstat.gov.ua>
5. Офіційний сайт Головного управління статистики в Дніпропетровській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dnestrstat.gov.ua>
6. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lv.ukrstat.gov.ua>
7. Офіційний сайт Головного управління статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>
8. Регіони України. 2015 : статист. зб. : у 2 ч. Ч. 1 / Державна служба статистики України ; за ред. І. М. Жук ; відп. за вип. Г. М. Тимошенко.– Київ : ДП "Інформ-аналіт. агентство", 2015. – 305 с.
9. Регіони України. 2015 : статист. зб. : у 2 ч. Ч. 2 / Державна служба статистики України ; за ред. І. М. Жук ; відп. за вип. Г. М. Тимошенко.– Київ : ДП "Інформ-аналіт. агентство", 2015. – 681 с.
10. Міста і райони Харківської області в 2014 році : статист. щорічник /; за ред. О. Г. Мамонтової. – Харків : Головне управл. статистики у Харків. обл., 2015. – 371 с.
11. Автоматизована система муніципальної статистики [Електронний ресурс] // Асоціація міст України. – Режим доступу : http://www.auc.org.ua/sites/default/files/asms_prikлади_vikoristannya_dani_za_2013_rik_.pdf
12. Муніципальне дослідження рівня якості життя. Всеукраїнське муніципальне опитування 2016 [Електронний ресурс] // Center for Insights in Survey Research. – Режим доступу : <http://mresearcher.com/2016/04/gruppa-rejting-vseukrainskij-municipalnyj-opros.html>
13. Рейтинг инвестиционной эффективности городов Украины по итогам 1-го квартала 2016 г. [Електронний ресурс] // Рейтинговое агентство «Евро-Рейтинг». – Режим доступу : <http://euro-rating.com.ua/obnovlen-rejting-investitsionnoj-effektivnosti-gorodov-ukrainy>
14. Крупнейшие города Европы по площади [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://geogoroda.ru/big-cities/europe>
15. Список городов-миллионеров Европы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ru.wikipedia.org>
16. Индекс качества жизни: середина 2016 года [Електронний ресурс] // База пользовательского контента Numbeo. – Режим доступу : <http://ukrtime.net/mir/numbeo-sostavila-rejting-stran-mira-po-urovnyu-zhizni/>
17. Ukraine: Rise of a Technology Nation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://itc.ua/news/vyishlo-ischerypy-ivayushhee-issledovanie-sostoyaniya-otrasli-v-ukraine>

18. Reputation Institute: Рейтинг репутации городов мира 2015 года. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/news/2015/10/23/7260>

19. Economist Intelligence Unit: Рейтинг городов мира по уровню качества жизни в 2014 году [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/news/2014/08/19/6864>

20. Western european cities top. Рейтинг качества жизни и личной безопасности [Электронный ресурс] // Mercer. – Режим доступа : <http://www.mercer.com/newsroom/western-european-cities-top-quality-of-living-ranking-merc.html>

21. European Green City: «Зеленый» рейтинг городов Европы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://w5.siemens.com/web/ua/ru/news_press/publications/Documents/EuropeanGreenCity.pdf

REFERENCES

"Automatyzovana systema munitsypalnoi statystyky" [Automated system of municipal statistics]. Asotsiatsiia mist Ukrainy. http://www.auc.org.ua/sites/default/files/asms__prikklady_vikorisannya_dani_za_2013_rik_.pdf

"Economist Intelligence Unit: Reyting gorodov mira po urovnyu kachestva zhizni v 2014 godu" <http://gtmarket.ru/news/2014/08/19/6864>

"European Green City: «Zelenyy» reyting gorodov Yevropy" [European Green City: Green city of Europe]. http://w5.siemens.com/web/ua/ru/news_press/publications/Documents/EuropeanGreenCity.pdf

"Indeks kachestva zhizni: seredina 2016 goda" [The quality of life index: mid-2016]. Baza polzovatel'skogo kontenta Numbeo. <http://ukrtime.net/mir/numbeo-sostavila-rejting-stran-mira-po-urovnyu-zhizni/>

"Krupneyshiye goroda Yevropy po ploshchadi" [The largest city in Europe by area]. <http://geogoroda.ru/big-cities/europe>

Mista i raiony Kharkivskoi oblasti v 2014 rotsi [Cities and districts of the Kharkiv region in 2014]. Kharkiv: Holovne upravl. statystyky u Kharkiv. obl., 2015.

"Munitsypalne doslidzhennia rivnia yakosti zhyttia. Vseukrainske munitsypalne opytuvannia 2016" [Municipal level study of quality of life. The nationwide municipal poll 2016]. Center for

Insights in Survey Research. <http://mresearcher.com/2016/04/gruppa-rejting-vseukrainskij-municipalnyj-opros.html>

Ofitsiyni sait Holovnoho upravlinnia statystyky u Lvivskii oblasti. <http://www.lv.ukrstat.gov.ua>

Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Ofitsiyni sait Holovnoho upravlinnia statystyky u Zaporizkii oblasti. <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>

Ofitsiyni sait Holovnoho upravlinnia statystyky v Dnipropetrovskii oblasti. <http://www.dneprstat.gov.ua>

Ofitsiyni sait Holovnoho upravlinnia statystyky v Odeskii oblasti. <http://www.od.ukrstat.gov.ua>

Ofitsiyni sait Holovnoho upravlinnia statystyky u Kharkivskii oblasti. <http://kh.ukrstat.gov.ua>

Ofitsiyni sait Holovnoho upravlinnia statystyky u m. Kyievi. <http://kiev.ukrstat.gov.ua>

Rehiony Ukrainy. 2015 [The Regions of Ukraine. 2015]. Part 1. Kyiv: DP «Inform.-analit. ahentstvo», 2015.

"Reputation Institute: Reyting reputatsii gorodov mira 2015 goda" [Reputation Institute: reputation Rating cities in the world 2015]. <http://gtmarket.ru/news/2015/10/23/7260>

"Reyting investitsionnoy effektivnosti gorodov Ukrainy po itogam 1-go kvartala 2016 g." [Investment efficiency rating of Ukrainian cities at the end of the 1st quarter of 2016]. Reytingovoye agentstvo «Yevro-Reyting». <http://euro-rating.com.ua/obnovlen-rejting-investitsionnoj-effektivnosti-gorodov-ukrainy>

Rehiony Ukrainy. 2015 [The Regions of Ukraine. 2015]. Part 2. Kyiv: DP «Inform.-analit. ahentstvo», 2015.

"Spisok gorodov-millionerov Yevropy" [List of cities in Europe]. <https://ru.wikipedia.org>

"Ukraine: Rise of a Technology Nation" <http://itc.ua/news/vyishlo-ischerpyvayushhee-issledovanie-sostoyaniya-otrasli-v-ukraine>

"Western european cities top. Reyting kachestva zhizni i lichnoy bezopasnosti" [Western european cities top. Ranking of quality of life and personal security]. Mercer. <http://www.mercer.com/newsroom/western-european-cities-top-quality-of-living-ranking-merc.html>